

Kui kõik rikastumise nimel pingutaksid, sureks me nälga

Kui kõik rikastumise nimel pingutaksid, sureks me nälga

Sigrid Viir, «Võltspuhkaja reisipäevik» (2021). Foto: Sigrid Viir

- Kõiki teoseid pole võimalik müüa või vajavad need väga spetsiifilist kogujat
- Kui inimene tahab midagi teha, tehku tasuta
- Olgu riigivanemad tänatud, et meil on kulka

Jüri Kolk on hilistes kolmekümnendates debüteerinud auhinnatud kirjanik, luuletaja, tõlkija ja literaat, kes peab

kirjanikupalka olemuslikult kodanikupalga pilootprojektiks ning tunnetab, et viimase kümnendi jooksul on suhtumine loovtöösse kui töösse kindlasti paranenud.

Sigrid Viir on lõpetanud Eesti Kunstiakadeemias fotograafia eriala magistriõppe ning on nüüdseks rahvusvaheliselt premeeritud kunstnik, kellelt loodetakse säravat karjääri ning kes julgeb ootusärevust kerivat ja ekspluateerivat kunstisüsteemi ka kritiseerida.

Viir osales äsja lõppenud Riia fotobiennaali peanäitusel. Kolk töötab uue luulekogu kallal.

«Miks loomeinimesed vaesed on?» on uus suvine vestlussari, kus kunstniku- ja kirjanikupalgalised räägivad tööst ja rahast.

Sigrid Viir

-2020, 2013 kulka kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali aastapreemia laureaat

-2009 noore kunstniku preemia laureaat

-Töid Eesti kunstimuuseumis, Carouseli kollektsioonides ning Tartu kunstimuuseumis ja EKKMis (rühmitusena Visible Solutions)

-Kunstnikupalga saaja 2021–2023

Jüri Kolk

-2016 Gustav Suitsu luulepreemia laureaات

-Viimane luulekogu «Hele täht» ilmus eelmisel aastal ja see oli ka kulka luulepreemia nominent

-Kirjanikupalga saaja 2022–2024

Kõrgkoolides on käimas sisseastumiseksamid. Kas te mäletate, millal ja kuidas jõudsite äratundmisele just kunstnikuks või kirjanikuks hakata?

Viir: Mina jõudsin otsuseni minna EKAsse fotot õppima suhteliselt hilja, nii umbes 25-aastaselt. Esialgu ei olnud mul tegelikult kindlat veendumust, et minust saab kunstnik, ja kuigi mulle meeldisid igasugu loomingulised käelised tegevused, puudus mul ettekujutus kunstnikust kui elukutsest ning kokkupuude kunsti ja kunstnikega oli kuni 20. eluaastate alguseni üsna kesine. Esimese fotoka soetasin endale kusagil 20ndates ja sellest hetkest alates liikusin vaikselt äratundmise ja julguseni EKAsse minna ning seal, kusagil bakaõpingute lõpus, jõudsin mõtteni endast kui potentsiaalsest kunstnikust.

Kolk: Kunagi poisikesena avastasin endast veendumuse, et minust saab kirjanik. Teismelisena kirjutasin paar kausta täis, siis tegin pausi. Uuesti hakkasin kirjutama 35-aastasena. Eks ma vahepeal keerutasin tekste peas ja lugesin, st ei istunud käed rüpes.

«Praeguste kunstnike töötasudega on igakuine sotsiaalkindlustusmaks sooritamine pigem utoopia,» ütleb kunstnik Sigrid Viir. Foto: Eero Vabamägi/Postimees

Millised on olnud teie seni põnevaimad erialased töökogemused?

Viir: Koos Karel Koplimetsa ja Taaniel Raudsepaga tehtud kunstiteos-ettevõtte Visible Solutions OÜ projektid ja EKKMis 2019. toimunud isikunäitus «Võltspuhkaja». Mõlemal juhul on olnud võimalik nii umbes aasta ühele projektile keskenduda ja sinna ka teiste valdkondade professionaale kaasata. Pikemalt ühe projektiga tegelemine oli võimalik, sest Visible Solutions OÜ ajal sain erinevatel perioodidel kultuurkapitali stipendiumi ja EKKMi näitust tehes kuus kuud vabakutselise loovisiku loometoetust.

Kolk: Põnevaimad teha on ikkagi suuremad, pikemat

keskendumist nõudvad projektid. Aga põnevus pole ainus printsiip.

«Elurikkus on oluline ka kultuuris,» ütleb kirjanik Jüri Kolk. Foto: Aapo Pukk

Aga majanduslikult tasuvaimad erialased töökogemused?

Kolk: Pole olnud sellist asja.

Viir: Majanduslik tasuvus on kunstnikuna kunstiväljal tegutsedes ikka väga võõras mõiste. Majanduslikult tasuvaid projekte vist polegi. On selliseid, mille eest olen saanud sellist tasu, et ei pea muretsema üüri ja toidukulude pärast. 2019. aastal isikunäitust tehes oli kulka eelarves minu töötasuks kogu seitsmekuulise perioodi eest küsitud 2000 eurot netos litsentsitasu, aga kuna saime produktsioonikuludeks oodatust palju vähem raha, panin oma töötasu produktsiooni ja küsisin Eesti Kunstnike Liidust vabakutselise loovisiku loometoetust, mis on sama suur kui saada kuus kuud miinimumpalka.

Visible Solutions OÜ suuremate rahvusvaheliste projektide aegu sain kahel korral kolme- ja kuuekuulist kultuurkapitali stipendiumit, mis on ka pigem variant olmekulude katmiseks, kui et majanduslikult tasuv.

Bussijuhid, kokad, ehitajad, arhitektid, poliitikud, arstid jne ei pea ju muud tööd tegema selleks, et õpitud

ametis tegutseda.

kunstnik **Sigrid Viir**

Kunstnikuna on erialaselt vast kõige tasuvam teoste müük, juhul kui see juhtub. Sellega ongi nii, et kõiki teoseid pole võimalik müüa või vajavad need väga spetsiifilist kogujat. Kunst näitusesaalis ja kunst loomemajandussektoris on erinevatelt alustelt lähtudes loodud. Kunst ei pea ilmtingimata müüdav olema; müüdavus pole kindlasti hea kunstiteose tunnus ja seega ei saa seda võtta arvestatava töötasuna. Teoste müük pole minu puhul midagi sellist, mis mulle regulaarset sissetulekut tooks. Pigem juhtub seda harva.

Kunstnikupalk on siiani minu kõige tasuvam töökogemus ja seda nii majanduslikus kui ka vaimse tervise mõttes. Kui sellele lisanduvad näitustel osalemise netotasud, nagu 120 eurot (Eesti Kunstnike Liidu galeriid) või 201 eurot (Tartu Kunstimaja) või 160 eurot (Kumus olemasoleva teose eksponeerimine) või 1350 eurot grupinäitus Taanis, siis saab enam-vähem hakkama.

Miks nii paljud noored inimesed ikkagi soovivad kunstnikuks või kirjanikuks saada, hoolimata neist väga kasinatest majanduslikest väljavaadetest?

Kolk: Pole aimugi. Enda eest rääkides: sest pakub huvi, tekitab hasarti. Tahan kirjutada ja tõlkida. Mulle tundub, et ilma kirjanduseta käib inimeste sõnavara ja väljendusoskus alla. Ega mandumist ainult kirjandusega

tõrjuta, aga selle roll on suur. Silmas tuleks pidada ka kaudmõju. Ja kui pole keelt, siis millest me üldse räägime?

Ma ei ole popp autor ja vaevalt see muutub. Samas leidub inimesi, kellele mu tekstid väga korda lähevad. Elurikkus on oluline ka kultuuris.

Majanduslike väljavaadetega on nii, et kui kõik tões ja vaimus rikastumise nimel pingutaksid, siis sureks me kõik nälga. Väga paljude elualade esindajad on selle argumendi oma eluvalikutes kõrvale jätnud, ja olgu nad selle eest tänatud ja kiidetud. Ülistame varakuses mõõdetavat edu, aga tegelikult ei ela selle nimel kuigi paljud. Õige ka! Kahjuks tunnevad need inimesed ennast ikkagi halvasti, sest tornidega maja on pähe raiutud.

Samas, päris kindlasti ei taha olla selline näljarott, nagu ma viimastel aastatel olnud olen. Raha ja aeg pole olulised – kui sul on neid piisavalt.

Viir: Võibolla seetõttu, et see, mida sa teed, omab sinu enda jaoks arusaadavat väärtust ja selles on vabaduse lõhna. Ju seal on osaliselt ka kutsumuse mõõde juures ja veendumus, et kasinast majanduslikust tupikust on ikkagi mingi väljapääs olemas. Võibolla need noored ei mõtlegi rahale ja nende fookus on mujal või nad pole kuulnud piisavalt lugusid kunstnikest «päriselus». Aga võimalik, et nad loodavad, et just nemad on need, kes kunsti tehes üleöö rikastuvad. Mina ei kaalunud alustades ega ka nüüd tasuvuse aspekti kui mingit arvestatavat parameetrit oma

elukutse valikul.

Sigrīd Viir, «Esmaspäevast reedeni» (2019) ehk näituse «Võltspuhkaja» tarbeks

Kas te erialavälist tööd olete kunagi teinud? Kas ja mida see kogemus teile õpetas?

Viir: Olen olnud modell ja projektijuht. Mõlemad kahtlemata väga vajalikud oskused ka kunstipraktikas. Julguse EKAsse minekuks sain välismaal modellina töötades ja siis sai soetatud ka fotokas. Hakkasin pildistama ja vabal ajal kunstimuuseumi külastama.

Kolk: Olen töötanud paarikümnes erinevas ametis, enamasti pigem arvudega. Kõpsetanud leiba, tõstnud kaste, hiljem ajanud asju ja sõlminud kokkuleppeid. Mina olen Exceli-inimene. Ega tutvus sellise eluga kirjanikule halba tee.

Jüri, kas enne kirjanikupalga saamist olid vabakutseline ka selles tähenduses, et puudus ravikindlustus? Millist mõju sotsiaalse turvavõrgu puudumine sinu elule ja tegemistele avaldas?

Kolk: Tõlkisin nii palju, et sain ka ravikindlustuse. Ma ei pingutanud ainult enda pärast, mul on lapsed, kelle toetamine on esmatähtis. Ise elasin peast suhu. Enda loomingule keskendumine oli vaevaline, osalt kindlasti ka sellepärast, et virelemine võtab tohutult energiat.

Vaesus võib väidetavalt olla inspireeriv, aga seda ainult eeldusel, et inimene on vaene üksi – tal pole kas kohustusi või kohusetunnet.

Jah, kaalusin üheksast reedeni töökoha otsimist, aga kui päris raskeks läks, olin juba mõned aastad vabakutseline olnud ja see ei pruugi tööturul kasuks tulla. Ametites, mille oleksin võinud ehk saada, poleks ma teeninud kuigi palju rohkem kui tõlkijana. Targem inimene julgustas mind, et lapsed kasvavad suureks ja lähevad oma elu peale, mõni aasta tuleb vastu pidada. Seda võib võtta ka mõistliku investeeringuna tulevikku, pensionisambana – kuni pea selge, seni tahan tõlkida ja võib-olla ka kirjutada. Ühegi varasema ameti suhtes pole pärast viit aastat nii tundnud.

Vaesus võib väidetavalt olla inspireeriv, aga seda ainult eeldusel, et inimene on vaene üksi – tal pole kas kohustusi või kohusetunnet.

Sigrid, kui kõrgkoolisüsteemi ei arvesta, siis kas sul on kunagi üldse ravikindlustus olnud?

Viir: Ei. Või no korra, kui olin mõned kuud töötuna arvel, siis oli ravikindlustus.

Kui sageli ja sihikindlalt te rahateenimise eesmärgil vastavate asutuste või projektidega koostööd teete? Milliste erialaste tegevustega üldse tõsiselt võetavat raha teenib, et see tegemine end majanduslikult ära tasub? On selliseid üldse?

Viir: Mind esindab Temnikova ja Kasela galerii. Tavaline on, et kunstnikupoolsele kunstiteose hinnale paneb galerii 50

protsenti otsa. Mul on nii. Marginaal varieerub ja tegelikult ma ei tea, mis teiste kunstnike protsent on. Marginaal muutub olenevalt sellest, kas müük toimub kohalikul turul või välismaal, ja edukamatel kunstnikel on protsendi osas rohkem tingimisruumi.

Minul kunstinäitusi tehes rahateenimise eesmärk puudub. Võimalik, et see on ka üks põhjusi, miks süsteem kunstnikku ära kasutab või miks kunstnik end ekspluateerida laseb. Vabakutseline kunstnik pole töösuhtes, institutsioonid ei palka kunstnikku tööle, kuigi ehk võiksid. Kunstnik peaks saama võrdväärset töötasu teiste väljal töötavate inimestega. Praegu see nii pole.

Mina olen oma näituste tasud litsentsilepinguga saanud, sest ma pole FIE ega OÜ. See tähendab, et mul pole sotsiaalkindlustust ja pensionistaaž ka ei jookse. Kui uue näituse produtseerimise eest makstakse 120 või 201 eurot netos, siis on vist mõistetav, et üritad sellest summast maksimumi kätte saada ehk eelistad litsentsilepingut käsunduslepingule. Kuigi siiani pole keegi mulle ka käsunduslepingu alusel maksmist pakkunud. Ja praeguste kunstnike töötasudega on igakuine sotsiaalkindlustusmakse sooritamine pigem utoopia.

Eelmisel aastal osalesin kuuel näitusel, millest kaks olid uus produktsioon ja üks olemasoleva idee vormistuslik uuendamine. Neist kolm toimusid välismaal, kolm Eestis ja kokku müüsin kaks teost. Lõpuks maksin omast taskust produktsiooni eest 1893,68 eurot. Kokku aasta tulu

erialaselt tegutsedes litsentsina 4283,32 eurot. Kolm uue näituse produktsiooni aastas on minu arvates isegi veidi palju, aga see on muidugi individuaalne. Kui ma kunstnikupalka ei saaks, poleks äraelamine ainult erialaselt tegutsedes võimalik.

Kolk: Veidi teemast välja, aga tuleb kiita meie riigivanemate tarkust, kes lõid kulka ja siis selle koos vabariigiga ka taastasid.

Sigrid Viir, «Võltspuhkaja suveniirid» (2019), detail. Foto: Sigrid Viir

Miks on teie arvates nii kujunenud, et suuremahuliste

ja aeganõudvate erialaste tööde eest pakuvad vahendajad üldjuhul millegipärast väga väikest tasu ja seegi on pandud sõltuma kultuurkapitali komisjonide heldusest?

Viir: Sest see toimib eeldusel, et ennekõike mina ise, kunstnik Sigrid, tahan seda teha. Et see on mulle tähenduslik. Ja loomulikult sellepärast, et raha pole. Aga ka sellepärast, et siiani on kunstnikud sellega vaikimisi ikkagi suures osas nõus olnud.

Kolk: Nagu Sigrid ütles: kui inimene midagi teha tahab, tehku tasuta. See ei ole õige lähenemine, ma ei hakkaks pikemalt seletama.

Häda ei ole ainult suuremahuliste töödega. Laias laastus võib tasuga koonerdamist nimetada väljapressimiseks jõupositsioonilt. Kujutate ette, et ma saan mingist poeketist oma igapäevase leiva ja pakun neile vastutasuks «nähtavust», lisan raamatu tiitellehele tänulause? Muidugi, mõnikord käib see ka niipidi – sportlastel on kirjadega autod jms. Temaatika taandub paljuski nähtavusele, käsi peab pesema kätt. Mõnus on üle kullata midagi, mis niigi populaarne – kõik võidavad.

Aga kui suurt raha keerutav äri pakub loomeinimesele tema nime mainimist ja närust tasu, siis on see lihtsalt väljapressimine. Olen sellest ka Äripäevas kirjutanud.

Igaks juhuks: jõupositsioon ei tähenda alati pahatahtlikkust ja väljapressimine võib olla alateadlik.

**Lõpetuseks, kas loomepalk on võimaldanud teostada
või kogeda midagi sellist, mida olete ammu soovinud?
Või on see kõik veel ees?**

Kolk: Mul oli tõlketööde järjekord ees. Nüüd juba võtan tööhoogu maha ja olen saanud palju paremini oma loomingule keskenduda. Kavatsen tõlkimisega jätkata – lubasin seda ka oma palgataotluses –, lihtsalt väiksemas mahus, et jääks piisavalt energiat enda projektide jaoks. Jack Londonil on jutt mehest, kes pääseb napilt näljasurmast ja paar järgmist kuud madratsi vahele kuivikuid peidab. Mulle hakkab kohale jõudma, et ei pea seda enam tegema. Kergem on hingata. Seega, jah, see kõik on otsapidi käes, aga suuremalt jaolt veel ees.

Viir: Jah, kunstnikuna töötades elus püsida. Väga paljud kunstnikud unistavad sellest, et saaks erialaselt tegutsedes hakkama ja kunstnik olemine ei peaks juhtuma siis, kui palgatöö on tehtud. Bussijuhid, kokad, ehitajad, arhitektid, poliitikud, arstid jne ei pea ju muud tööd tegema selleks, et õpitud ametis tegutseda.

Soovitame lugeda